

ISSN 0350-185x

UDK 808

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXVI

*У СПОМЕН НА АКАДЕМИКА
ИРЕНУ ГРИЦКАТ*

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пипер, др Слободан Ремејшић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сјанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ђујић, др Виктор Фридман*

Главни уредник:

Предраг Пипер

БЕОГРАД
2010

MOTOKI NOMAČI
Univerzitet na Hokaidu
Slavistički istraživački centar

O IZOSTAVLJANJU POMOĆNOG GLAGOLA „BITI“ U PROŠLOM VREMENU U LEHITSKIM JEZICIMA

U ovom prilogu razmatra se izostavljanje pomoćnog glagola „biti“ uz obrazovanje prošlog vremena u lehitskim slovenskim jezicima. Analiziravši sinhronijski i dijahronijski građu polapskog, kašupskog i slovinjskog jezika, autor je došao do zaključka da je izostavljanje pomoćnog glagola „biti“ rezultat gramatikalizacije kombinacije gramatičkog subjekta u nominativu sa glagolskim pridevom na *-l-*, u oblicima za prošlo vreme, i da je u slovinjskom jeziku stepen gramatikalizacije te pojave viši nego u kašupskom i polapskom.

Ključne reči: lehitski jezici, zapadnoslovenski jezici, gramatikalizacija, pomoćni glagol „biti“.

1. Uvod

Radovi akademika Irene Grickat u oblasti proučavanja srpskog jezika su obimni i obuhvataju mnogo materijala koji se odnosi na dijahronijsku dijalektologiju, morfologiju i sintaksu. Posebno je od velikog značaja monografija *O perfektu bez pomoćnog glagola i srodnim sintaksičkim pojavama u srpskohrvatskom jeziku* (GRICKAT 1954), koju je Grickat zasnovala na svojoj doktorskoj disertaciji i koja ima značaj klasičnog dela, koje se citira i dan-danas, 50 godina nakon objavljivanja. To delo Irene Grickat, gde je praktično primenivši teoriju svog učitelja A. Belića o indikativu i relativu glagola detaljno analizirala mnoge sta-

re tekstove na srpskohrvatskom jeziku, dijalekatske tekstove i primere iz savremenog jezika, ne samo da i danas ne gubi od svoje velike vrednosti, već predstavlja jedan model za proučavanje srodnih fenomena u okviru drugih slovenskih jezika.

Irena Grickat je u jednom poglavlju te monografije (1954: 154–167) dala pregled izostavljanja pomoćnog glagola „biti“ u perfektu u drugim slovenskim jezicima. Bilo je to ubrzo nakon Drugog svetskog rata i Irena Grickat je verovatno imala poteškoća sa prikupljanjem građe. Ne može se reći da su opisi i analize veoma iscrpni, ali se slobodno može reći da je zahvaljujući tom poglavlju skrenuta pažnja na specifičnost izostavljanja pomoćnog glagola „biti“ u srpskom jeziku na fonu drugih slovenskih jezika, i u isto vreme dat je značajan pogled na tipologiju slovenskih jezika koja će se od tog trenutka dalje razvijati.

2. O izostavljanju glagola „biti“ u lehitskim jezicima

U petom poglavlju navedene knjige, Irena Grickat je posvetila posebnu pažnju osobenosti ruskog jezika, koja važi i za druge istočnoslovenske jezike, u kojima je tipična pojava izostavljanja glagola „biti“. To je logično opredeljenje, ali treba naglasiti činjenicu da se izostavljanje glagola „biti“ u prošlom vremenu često sreće i u zapadnoslovenskim jezicima, posebno u takozvanim „lehitskim jezicima“¹. Ovom prilikom želeo bih da ispitam polapski i pomeranijske jezike (kašupski i slovinjski), koje Grickat u svom radu ne pominje.

2.1. Polapski jezik²

U polapskom jeziku koji je pripadao najzapadnijoj oblasti slovenskog govornog područja bila su ukupno 4 načina za iskazivanje gramatičkog prošlog vremena (aorist, imperfekat i dve vrste složenog preterituma), ali u 18. veku, kada je polapski jezik bio blizu izumiranja,

¹ Prema Evi Šatkovskoj (1992: 47), u grupu lehitskih jezika spadaju dijalekti polapskih i pomeranijskih Slovena i poljski jezik.

² Polapski primeri preuzeti su iz sledećih publikacija: Olesch, R. (1983–1987) *Thesaurus Linguae Dravaenopolabicae I–IV*, Polański, K., Sehnert J. (1967) *Polabian English Dictionary*.

primeri aorista i imperfekta su bili dosta retki, a prošlo vreme, koje se najviše upotrebljavalo, bio je složeni oblik koji je odgovarao perfektu sa glagolom „biti“ u srpskom jeziku.

Postoje dva oblika perfekta u polapskom jeziku, a poznato je da se jedan od njih sastojao od ličnog oblika glagola „biti“ i radnog glagolskog prideva na *-l-*. Da navedem primere (1) i (2). U primerima (1) i (2) „*gang*“ i „*jang*“ su oblici trećeg lica jednine pomoćnog glagola „biti“ (odgovaraju obliku „je“ u srpskom jeziku).

- (1) *gang* plokôl
'on je plakao'
- (2) wan *jang* wajeheidai
'on je izašao'

Međutim, kao što pokazuju Tadeuš Ler-Splavinjski (1929: 233) i Kazimjež Polanjski (1969: 82), u polapskom jeziku se često sreće izostavljanje glagola „biti“ (vidi (3)–(7)). To je posebno karakteristično za treće lice (vidi (9) i (10)). Štaviše, kada je jasan kontekst, izostavljaju se čak i zamenice (8). Pogledajmo sledeće primere.

- (3) Jus plokôl
'Plakao sam'
- (4) Täu Krodahl
'Krao si'
- (5) Wan smyôl sa
'Smejao se'
- (6) Winnéy Belléi ssa
'Tukli su se'
- (7) Moi t'autélai rádušt
'Mi smo napravili svadbu'
- (8) Je, ssapôl díbbre
'Da, spavao sam dobro'
- (9) Nimial glüció
'(on) nije imao sreće'
- (10) Pinngolayik (piñolai iëg)
'Mučili su ga'

Za razliku od odgovarajućih srpskih primera, u polapskom jeziku nema posebne razlike u značenju između primera u kojima se javlja prezent glagola „biti“ i primera u kojima se on izostavlja. Pošto je materijal na izumrlom polapskom jeziku oskudan, ne mogu se davati kategorične konstatacije, ali se može ukazati na to da se upotreba aorista i imperfekta u polapskom jeziku smanjila, a s tim u vezi počela je da se koristi kombinacija ličnih zamenica i glagolskog prideva na *-l-* za opšte izražavanje značenja prošlosti. Možda bi se moglo reći da je razlog tome u činjenici što je prvobitna rezultativnost bila izražena konstrukcijom glagol „biti“ + glagolski pridev na *-l-*, tj. prošla radnja čija se posledica oseća u sadašnjosti, izgubila to značenje, pa je ujedno i prezent glagola „biti“ dospelo u stanje izostavljanja u tom gramatičkom vremenu.

Zanimljivo je da u polapskom jeziku postoji konstrukcija s pomoćnim glagolom *mêt* (= imati) koja je rezultat kalkiranja nemačkog perfekta „*haben* + trpni glagolski pridev“ poput primera (11) i (12).

(11) *mo woyjaddon*

’on je pojeo’

(12) *Wan mo nodéna*

’on je našao’

Takve konstrukcije imaju značenje rezultativnosti, koja označava to da posledica prethodno izvršene radnje ostaje u trenutku iskazivanja. Prema Ler-Splavinjskom (1929: 233), u polapskim spomenicima se takva konstrukcija nije često upotrebljavala, ali se može pretpostaviti da samim tim što tip rečenica koji označava vezu sa sadašnjošću, kao što je pokazano u primerima (11) i (12), spada u polapski glagolski sistem, postoji mogućnost da je indirektno vezana i za pojavu izostavljanja pomoćnog glagola „biti“ iz konstrukcije tipa (1) i (2).

2.2. Pomeranijski jezici

Izostavljanje glagola „biti“ u prošlom vremenu se može relativno često videti i u savremenim dijalekatskim i istorijskim tekstovima³ na

³ Prema Janu Lošu (Łoś 1927: 299), u dijahronijskoj perspektivi poljskog jezika kada se u rečenici upotrebi zamenica, glagoli često nemaju lični nastavak. Na primer, *Ja nie brał, Ja przytem był* itd.

poljskom jeziku, a posebno se ističe i zahteva posebnu pažnju situacija u pomeranijskim jezicima (kašupski i slovinjski).

2.2.1. Kašupski jezik

U savremenom kašupskom jeziku oblik glagola „biti“ + radni glagolski pridev na *-l-*, koji vodi poreklo od praslovenskog perfekta, označava se sa nekoliko varijanata. Ovde dajem samo primere za prvo lice jednine muškog roda.⁴

- I. Lična zamenica + glagolski pridev na *-l-* : *jô bëł*
- II. Prezent glagola „biti“ + glagolski pridev na *-l-*: (*jô*) *jem bëł*
- III. Glagol „biti“ se u vidu enklitike dodaje drugim rečima: *Jakem bëł* (= kako sam bio)
- IV. Lični oblik glagola „biti“ se u vidu enklitike dodaje na *že* za naglašavanje: (*jô*) *žem bëł*

Od ovih varijanata III i IV upotrebljavaju se posebno u južnim dijalektima koji se graniče sa susednim poljskim dijalektima⁵. I i II su oblici karakteristični za celu kašupsku oblast i u kašupskom jeziku se paralelno javljaju čak kod jednog istog Kašuba, mada se oblik I upotrebljava češće u govornom jeziku, dok je oblik II karakterističan za lepu književnost. Poznato je da se u zavisnosti od slučaja oblici od I–IV paralelno upotrebljavaju, ali, za razliku od slučaja u srpskom jeziku, u svakom od tih slučajeva nema razlike u značenju⁶. Dolenavedeni primeri ilustruju isprepletanost oblika I i II, ali treba posebno istaći da je kod oblika I upotreba ličnih zamenica, naročito u prvom i drugom

⁴ Osim toga, postoji mogućnost upotrebe forme trećeg lica glagola „biti“ tipa „*jô jest*“, što se retko sreće.

⁵ Vidi: *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*, zeszyt X, str. 117–165.

⁶ Vredno bi bilo napomenuti da u svojoj prvoj gramatici kašupskog jezika Florian Cejnova (CEYNOWA 2001: 98–99) piše da tip „*jo reszel, te reszel*“ jeste „*czas mjinjoni bezvzględni*“ (apsolutno prošlo vreme), a tip „*jo jem reszel, te jes reszel*“ smatra za „*czas mjinjoni niedokónani (nesvršeno prošlo vreme)*“. Ali sam Cejnova upotrebljavao je obe konstrukcije bez ikakve gramatičke razlike. Na primer, na jednim mestima piše „*jo jem provdę powiedział* (ja sam rekao istinu)“, „*vpôdl jem (upao sam)*“, ali na drugom „*jo Vqm pókozel* (pokazao sam Vam)“.

licu, skoro obavezna, dok je kod oblika II proizvoljna. Sledeći primeri su preuzeti iz knjige Stanislava Jankea „Łiskawice“ (1988–89).

- (13) Oblik I: *Tej jô sã ùrodzël drëdži rôz*
'Tada sam se rodio drugi put'
- (14) Oblik II: *Pózni widzól jem jak wëchôdałë z ôbrôzama....*
'Kasnije sam video kako su izlazile sa povredama'
- (15) Oblik II sa ličnom zamenicom: *Jô jem gôdôł'*
'Ja sam pričao'
- (16) Paralelna upotreba oblika I i II: *Jô chodzël po Lelekwie i zazéról jem we wsowé błotka*
'Išao sam po Ljeljekovu i gledao močvare u tom selu'
- (17) Dvostruka pojava oblika I: *Tej jô chùtkò klëknął i jał głosno czile razy ôdmôwiac*
'Tada sam brzo kleknuo i nekoliko puta naglas izgovorio molitvu'

U slučaju trećeg lica pošto se glagol „biti“ u osnovi izostavlja, a razlika između oblika I i II se neutrališe i konvergira u oblik I, dešava se da se lične zamenice izostavljaju kada je subjekat poznat.

Štaviše, Fridrih Lorenc (1962: 973) tvrdi da je oblik II redak u odnosu na oblik I, a prema anketi koju je krajem 19. veka sproveo Georg Venker (POPOWSKA-TABORSKA i RZETELSKA-FELESZKO 2009: 249) vidi se da je oblik II najčešće zastupljen u severnim dijalektima koji čuvaju najarhaičnije osobine. Stanje gde se arhaični II oblik i savremeniji I oblik paralelno javljaju jeste pojava koja se u teoriji gramatikalizacije naziva „layering“ i smatra se da je to prelazni period u procesu gramatikalizacije iz II u I oblik.

2.2.2. Slovinjski jezik

U poređenju sa stanjem navedenog polapskog i kašupskog jezika posebno bi vredelo obratiti pažnju na stanje u slovinjskom jeziku. Broj

⁷U tom pogledu vredno bi bilo uporediti situaciju u kašupskom sa situacijom u rusinskom (lemkovskom) jeziku u Poljskoj. Prema autoru gramatike lemkovskog jezika Miroslavi Homjak (lična korespondencija), može se reći *besiđувал ем* i *я besiđувал* „govorio sam“, ali nije dozvoljena istovremena upotreba lične zamenice i pomoćnog glagola *быти* „biti“ (**я ем besiđувал*). Vidi CHOMIAK i FONTAŃSKI 2004: 121–123.

tekstova na izumrlom slovinjskom je relativno mali, ali se kod Aleksandra Giljferdinga (1865), Franca Tecnera (1899), Fridriha Lorenca (1905), Nikole Rudnickog (1913) u osnovi javljaju samo oblici tipa I. Prikažimo neke primere iz Rudnickog (1913).

- (18) Ga jãu bël v Barliñe...
 'Kada sam bio u Berlinu'
 (19) tã gãdøl.
 'Pričao si'
 (20) mã luovjili.
 'lovlili smo'

Ako se ovo posmatra kao promena stanja polapskog i kašupskog jezika ka obaveznosti izostavljanja glagola „biti“ i upotrebe ličnih zamenica umesto toga, tj. proces gramatikalizacije, onda se može reći da je stanje u slovinjskom jeziku išlo dalje i da se može govoriti o još višem nivou gramatikalizacije takvih pojava nego u polapskom i kašupskom. Ali i u slovinjskom kao izuzetak od te pojave nalazimo nekoliko izraza iz pesama.

- (21) Nalãuz *jem* ftãuška v liesã
 'Našao sam pticu u šumi'
 (22) Zaplakoul *jem* vjilã zdroup.
 'Isplakao sam puno suza'

Gorenavedeni primeri (21) i (22) pripadaju žanru usmene poezije i smatraju se ustaljenim arhaičnim izrazima koji su već bili počeli da izlaze iz upotrebe kada su dijalektolozi skupljali te tekstove. Sudeći po Giljferdingovim tekstovima, ta forma u najmanju ruku nije bila produktivna u gramatičkom sistemu slovinjskog jezika već sredinom 19. veka.

2.2.3. Tendencija ka izostavljanju glagola „biti“ u istoriji pomera-nijskih jezika

Postoje dve teorije o početku izostavljanja glagola „biti“ u pome-ranijskim jezicima. Prva teorija se odnosi na uticaj koji je došao iz nemačkog jezika i zasniva se na činjenici da se u nemačkom jeziku lične zamenice ne mogu izostaviti (GOGOLEWSKI 1967: 70). Druga teorija

govori da ovakva rečenična konstrukcija nije rezultat kontakta nemačkog i pomeranijskih jezika, već da uzrok treba tražiti u okviru unutrašnjeg razvoja jezika, za šta se daje primer ruskog jezika (BREZA i TREDER 1980: 133). Međutim, nijedan istraživač ne daje konkretne razloge kojim bi se ta teorija opravdala.

Najstariji očuvani tekstovi na izvornim pomeranijskim jezicima datiraju najranije iz sredine 19. veka. Kao što opravdano ukazuje Hana Popovska-Taborska (1987: 86), tekstovi koji potiču iz ranijeg perioda, naročito crkveni tekstovi koji su korišćeni u misionarske svrhe, u strogom se smislu ne mogu nazvati tekstovima na kašupskom ili slovinjskom jeziku, a takvi tekstovi se u nauci smatraju za poljske tekstove s elementima pomeranijskih govora. Samim tim, nemoguće je utvrditi tačnost ijedne od pomenutih teorija, ali se u ovim crkvenim tekstovima ipak mogu naći primeri koji ukazuju na stanje pomeranijskih jezika u tom periodu.

Na primer, u *Die schmolsiner Perikopen* (HINZE 1967), za koje se pretpostavlja da u sebi sadrži elemente slovinjskog jezika s početka 18. veka, može se uočiti, osim fonetičkih i leksičkih elemenata, izvesna morfološka i sintaksička struktura slovinjskog jezika, kao i izostavljanje glagola „biti“, o kome je reč u ovom radu.

Oblik I.

- (23) Synu moy, czemu *ty* to nam *uczynił*? (Euangelium Luc: 2 v. 41–52)
'Sine moj, zašto si nam to uradio?'
- (24) *Ja często wędrował* (Domin: Sexagesimae Epistola 2 Cor: 11 19 et 12–9)
'Često sam lutao'
- (25) *Ja więcej pracował* (Domin: Sexagesimae Epistola 2 Cor: 11 19 et 12–9)
'Radio sam više'
- (26) *Me mądrym powiescom niefolgowale* (Domin: VI Post epiphana 2. Petr 1. 16–20)
'Nismo sledili mudru priču'

Oblik II.

(27) z Egyptu *wyzwal jem* Zyna mojego (Euangelium Matth: 2. v. 13S)

'Izazvao sam svog sina iz Egipta'

Oblik III.

(28) *kedesme* z nym *bele* na ney swiątey gorze (Domin: VI Post epiphana 2. Petr 1. 16–20)

'kad smo bili s njim na toj svetoj planini'

(28) je rečenična struktura svojstvena poljskom jeziku, ali je očigledno da se javlja paralelno sa arhaičnim tipom II, koji je zastupljen u savremenom kašupskom, kao što se može videti u primeru (27), a zatim sa tipom I koji predstavlja perfekat bez glagola „biti“, kao što se može videti u primerima (23)–(26).⁸ Ako dalje uzmemo za primer *Altkaschubisches Gesangbuch* (HINZE 1967) pisano u periodu od 17. do 18. veka, vidimo da se oblici I i II zaista javljaju paralelno.

Oblik I.

(29) *ia* sam to *sprawdział*

'proverio sam to sam'

(30) W wielkim Strachu *my stojely*

'stajali smo u velikom strahu'

(31) *ja* tego nie *baczyl*

'nisam to video.'

(32) *iak* to *ty* sam *obiecal* mnie

'kako si mi sam to obećao'

(33) *glebie ia* wnien *upadel*

'upao sam duboko u njega'

Oblik II.

(34) *Znosiel ies* Jesu swięty

'Trpeo si, sveti Isuse'

(35) *wybral ies* nas za Dziecy Sobie

'izabrao si nas za svoju decu'

(36) Raz *ies* mu *obiecal*

'jednom si mu obećao'

⁸ Vredi napomenuti da je glagol „biti“ uvek izostavljen kada je reč o trećem licu.

Oblik III.

- (37) *tys ie Serce Oswieciel*
'osvetlio si moje srce'

Takođe, vredno je napomenuti da se, prema Lorencu (1912: 157), u najstarijem tekstu koji ima neka obeležja slovinjskog jezika *Duchowne piesnie D. Marcina Luthera y ynßich naboznich meżow* Šimona Krofeja (kraj 16. veka) mogu naći sledeći primeri.

Oblik I.

- (40) *ya otworziel*
'otvorio sam'
(41) *ty przewalcziel*
'nadvladao si'
(42) *my zgrzeszily*
'zgrešili smo'

Oblik II.

- (43) *iem się porodziel*
'rodio sam se'
(44) *przyszet ies*
'došao si'
(45) *iesmy zgrzeszily*
'zgrešili smo'

Oblik III.

- (46) *zniebam przyszet*
'došao sam sa nebesa'
(47) *ales wydal*
'ali si izdao'
(48) *poczęlismy*
'otpočeli smo'

Mada su te duhovne pesme uglavnom napisane na poljskom jeziku, prevodilac je, čas namerno, čas nenamerno, uneo elemente tamošnjeg govora odnosno slovinjskog jezika. Izostavljanje glagola „biti“ u slovinjskom jeziku je najverovatnije jedno od takvih obeležja. Ovo u isto vreme svedoči o tome da glagol „biti“ nema značenje sadašnjosti koja je u vezi sa prošlošću, već samo u potpunosti vrši funkciju markera lica

u okviru prošlog vremena. S tim u vezi stoji i činjenica da pošto u slovinjskom jeziku 16. veka nisu bili očuvani imperfekta i aorist, nije bilo neophodno da glagol „biti“ vrši funkciju markera semantičke suprotnosti tih prošlih vremena. Ovo podseća na stanje u polapskom jeziku koje sam izneo u odeljku 2.1, i može se reći da je taj fenomen paralelan sa istočnim slovenskim jezicima, u kojima je nestao prezent glagola „biti“. Stoga se ta pojava može posmatrati kao tendencija koja se javila zajedno sa promenom glagolskog sistema u okviru unutrašnje strukture slovinjskog jezika i sa promenom sistema gramatičkog vremena pre nego kao uticaj nemačkog jezika.

Ono što je zanimljivo u vezi sa tim jeste da se u odgovarajućim tekstovima napisanim na nemačkom jeziku često koristi oblik perfekta *haben* + glagolski pridev trpni, ali se u navedenim tekstovima koji su delimično prevedeni s nemačkog, uopšte ne koristi oblik „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“, koji je nastao po modelu perfekta u nemačkom jeziku. Dobro je poznata činjenica da je u slovinjskoj oblasti sredinom 19. veka već bila na dosta visokom nivou gramatikalizacije konstrukcija „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“. Ako to uzmemo u obzir, može se pretpostaviti da krajem 18. veka počinje korišćenje oblika „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“, ali činjenica da se taj oblik u navedenim tekstovima nijednom ne javlja upućuje na to da je taj izraz bio namerno izostavljen.

Može se pretpostaviti da je razlog za izostavljanje oblika „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“ u činjenici da su originalni i modeli za te religiozne tekstove bili poljski tekstovi, a pošto konstrukcija „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“ ne postoji u poljskom jeziku, onda ona nije korišćena ni u pomeranijskim religioznim tekstovima.

Ako bi ova pretpostavka bila tačna, onda bismo mogli da tvrdimo da je izostavljanje glagola „biti“ imalo oslonac u konstrukciji „pomoćni glagol *miec* + glagolski pridev trpni“ koja jasno izražava rezultativnost u slovinjskom jeziku za razliku od prošlog vremena sa glagolom „biti“.

Umesto zaključka

U ovom radu sam dao kratak pregled izostavljanja glagola „biti“ u okviru lehitskih jezika kao posledice promene glagolskog sistema u okviru unutrašnje strukture jezika. Pošto se većina podataka svodi na hipoteze, i pošto je dostupan materijal vrlo oskudan, neophodno je produbiti istraživanje u oblasti tipologije slovenskih jezika kako bi ti nedostaci bili otklonjeni.

Opšta tendencija promene glagolskog sistema u lehitskim jezicima ukazuje na specifičnost lužičkosrpskog jezika, koji ima potpuno drukčiji glagolski sistem u poređenju s lehitskim jezicima i koji je, kao i lehitski jezici, ostao pod snažnim uticajem nemačkog jezika. Naročito su u gornjolužičkosrpskom jeziku i danas sasvim žive kategorije aorist i imperfekat, a konstrukcija „prezent glagola 'biti' + glagolski pridev na -l-“ ima značenje perfekta i to se u osnovi čuva.⁹ Smatram da je ta činjenica povezana sa okolnošću da gornjolužičkosrpska konstrukcija koja predstavlja preuzetu verziju nemačke konstrukcije za izražavanje rezultativnosti – „haben ili sein + glagolski pridev trpni“ – nije uključena u glagolski sistem.

Citirana literatura

- BREZA, Edward, Treder, Jerzy. *Gramatyka kaszubska*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie, 1981.
- CHOMIAK, Mirosława, Fontański, Henryk. *Граматыка лемківського языка*. Warszawa: Rutenika, 2004.
- GOGOLEWSKI, Stanisław. „Wpływy niemieckie na kaszubski system czasów przeszłych.“ *Rozprawy komisji językowej*, tom 9 (1963): str. 69–75.
- HINZE, Friedhelm. *Altkaschubisches Gesangbuch*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967.
- HINZE, Friedhelm. *Die schmolsiner Perikopen*. Berlin: Akademie-Verlag, 1967.

⁹ Prema podacima Lava Ščerbe (ŠČERBA 1915: 131–132) o danas već izumrlom istočnom dijalektu lužičkosrpskog jezika, u ovom dijalektu više nije bilo prostog oblika prošlog vremena (aorist i imperfekt) za razliku od situacije u oba lužičkosrpska književna jezika.

- LEHR-SPLAWIŃSKI, Tadeusz. *Gramatyka polabska*. Lwów: Nakład i własność K. S. Jakubowskiego spółki z ogr. odp, 1929.
- LORENTZ, Friedrich. *Slovinzische Grammatik*. St. Petersburg: Издание второго отделения Императорской академии наук, 1903.
- LORENTZ, Friedrich. *Geschichte der pomoranischen Sprache*. Berlin: Walter de Gruyter & Co., 1925.
- LORENTZ, Fryderyk. *Gramatyka pomorska III*. Wrocław: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1962.
- ŁOŚ, Jan. *Gramatyka polska cz. III*. Lwów: Wydawnictwo zakładu narodowego imienia ossolińskich, 1927.
- OLESCH, Reinhold. *Thesaurus Linguae Dravaenopolabicae I–IV*. Köln: Böhlau Verlag, 1983–1987.
- POLAŃSKI, Kazmierz & Sehnert James Allen. *Polabian-English Dictionary*. The Hague: Mouton & Co., 1967.
- POPOWSKA-TABORSKA, Hanna (ed.). *Atlas językowy kaszubszczyzny i dialektów sąsiednich*. Zeszyt 10, Wrocław: Wydawnictwo polskiej akademii nauk, 1973.
- POPOWSKA-TABORSKA, Hanna. *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje. Zabytki. Słownictwo*. Wejherowo: Muzeum piśmiennictwa i muzyki kaszubsko-pomorskiej w Wejherowie, 1987.
- POPOWSKA-TABORSKA, Hanna, Rzetelska-Feleszko, Ewa. *Dialekty kaszubskie w świetle XIX-wiecznych materiałów archiwalnych*. Warszawa: Slawistyczny ośrodek wydawniczy, 2009.
- SCHLEICHER, August. *Laut- und Formenlehre der polabischen Sprache*. St. Petersburg: Commissionäre der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften im St. Petersburg, 1871.
- SIATKOWSKA, Ewa. *Rodzina języków zachodnio-słowiańskich*. Warszawa. Wydawnictwo naukowe PWN, 1992.
- TREDER, Jerzy, Popowska-Taborska, Hanna. (eds.) *Słownik kaszubski Floriana Ceynowy*. Wejherowo: Muzeum piśmiennictwa i muzyki kaszubsko-pomorskiej w Wejherowie, 2001.
- TREDER, Jerzy (ed.). *Język kaszubski. Poradnik encyklopedyczny*. Gdańsk: Wydawnictwo uniwersytetu gdańskiego, 2003.
- ГРИЦКАТ, Ирена. *О њерфектѹ без њомоћно̄ зла̄гола у срѣскохрвайском језику и сродним синѹаксичким њојавама*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 1954.

ЛОРЕНЦ, Фридрих. „Исчезнувший диалект поморский.“ *Известия отделения русского языка и словесности*, том 18. кн. 3–4. (1913): стр. 140–161.

ЩЕРБА, Лев. *Восточнолужицкое наречие*. Петроград: Историко-филологический факультет Императорского петроградского университета, 1915.

Резюме

Мотоки Номати

ОПУЩЕНИЕ ВСПОМОГАТЕЛЬНОГО ГЛАГОЛА «БЫТЬ» В ПРОШЕДШЕМ ВРЕМЕНИ В ЛЕХИТСКИХ ЯЗЫКАХ

В данной статье рассматривается эллипсис вспомогательного глагола «быть» при образовании формы прошедшего времени в так называемых лехитских языках. Проанализировав синхронические и диахронические материалы полабского, кашубского и словинского языков, автор пришел к выводу, что эллипсис вспомогательного глагола «быть» является результатом грамматикализации местоимения как показателя лица прошедшего времени и в словинском языке степень грамматикализации данной конструкции выше, чем в кашубском и полабском языках.